

NİTEL BİR VERİ ANALİZİ YÖNTEMİ OLARAK DOKÜMAN ANALİZİ

Bilgen KIRAL¹

Özet

Dokümanlar, uzun yıllardır nitel araştırmalarda önemli bir unsur olmuştur. Doküman çeşitleri olarak kitaplar, mektuplar, dergiler, günlükler, haritalar, çizelgeler, istatistikler, anayasa ve yönetmelikler, yasal metinler, gazeteler, fotoğraflar, anılar, röportajlar, okul kayıtları, sağlık ve kamu kayıtları, resimler, videolar, mesajlar vb. sayılabilir. Özellikle son yıllarda, yöntem bilimin (methodology) bir parçası olarak doküman analizinden bahseden araştırma raporlarının ve dergi makalelerinin sayısında bir artış gözlenmektedir. Burada dikkati çeken en önemli şey alan yazında yer alan, araştırmaların, makalelerin çoğunda, takip edilen prosedür ve doküman analizi hakkında detaylı ve yeterli ayrıntı bulunmamasıdır. Alan yazında en çok kullanılan doküman analizi yöntemi dokümana ulaşma, orijinal olup olmadığını teyit etme, dokümanı anlama, analiz etme, veriyi kullanmadır. Bu araştırmada dokümanların nitel araştırmadaki yeri ve işlevi incelenmiştir. Dokümanların niteliği ve biçimleri ile doküman analizinin avantajları, sınırlılıkları ve zorlukları ana hatları ile açıklanmakta, dokümanların neler olduğu listelenmekte ve kullanımı ile ilgili örnekler sunulmaktadır. Ayrıca araştırmada, doküman analizi yapacaklar için çeşitli öneriler de yer almaktadır. Bu makalenin temel amacı nitel araştırma yöntemi olarak doküman analizinin ne olduğunu açıklamak, bunun kullanımını teşvik etmek ve bununla ilgili anlayış ve kullanım bilgisini yerleştirmektir. Bunların dışında doküman analizi ile ilgili bilgiler vermenin yanı sıra veri toplarken, analiz ederken, raporlaştırırken kısacası doküman analizindeki etik konular ve dikkat edilmesi gerekenlere ilişkin de bilgiler verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Veri, veri toplama, doküman, analiz, doküman analizi.

Gönderilme Tarihi: 27.04.2020

Kabul Tarihi: 15.05.2020

¹ *Doç. Dr. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Yönetimi ABD, Efeler/Aydın, bilgen.kiral@adu.edu.tr. ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5352-8552>

DOCUMENT ANALYSIS AS A QUALITATIVE DATA ANALYSIS METHOD

Abstract

Documents have been an important element in qualitative research for many years. There are some document types; books, letters, magazines, diaries, maps, charts, statistics, constitution and regulations, legal texts, newspapers, photographs, memories, interviews, school records, health and public records, pictures, videos, messages, etc. Especially in recent years, there has been an increase in the number of research reports and journal articles that mention document analysis as part of the methodology. The most important thing here is the lack of detailed and sufficient details about the procedure and document analysis followed in most of the researches and articles in the literature. The most used document analysis method in the literature is to reach the document, confirm whether it is original, understand the document, analyze it, use the data. In this research, the place and function of documents in qualitative research were examined. The nature and forms of the documents and the advantages, limitations and difficulties of document analysis are outlined, the documents are listed and examples of their use are presented. In addition, the research includes various suggestions for those who will analyze documents. The main purpose of this article is to explain what document analysis is as a qualitative research method, to encourage its use and to place understanding and usage information about it. In addition to providing information about analysis document analysis, in addition to information about ethical issues in document analysis and what should be taken into consideration while collecting, analyzing and reporting data.

Keywords: Data, data collection, document, analysis, document analysis.

GİRİŞ

Hızla gelişen bilişim teknolojileri sayesinde yapılan araştırmaların sayılarında artışlar gözlenmektedir. Önceleri sadece nicel veri toplama teknikleri ve analizleri ile sayısal ve genellenebilir ifadelerin kullanıldığı araştırmalar yapılırken; 21. yüzyılın başlarından itibaren olayları, olguları, durumları yorumlayıcı ve anlamlandırmaya dönük yeni bir araştırma yöntemi de kullanılmaya başlanmıştır. Eğitimden sağlığa, işletmeden psikolojiye kadar birçok alanda tercih edilen bu araştırma yöntemi ise nitel araştırmalardır. Nitel araştırmalar, insanların tutumlarını, davranışlarını görüşlerini, deneyimlerini daha detaycı bir yaklaşımla anlamayı, yorumlamayı ve betimlemeyi hedefleyen, derinlemesine incelemeye imkân sunan bir araştırma olarak ifade edilmektedir. Nitel araştırmalarda araştırılan olay, kişi veya olguların miktarı, ortalaması, sayısı gibi ölçülebilen özellikleri yerine, daha çok detaylı olarak ve anlamaya dönük olarak yapılan, “nasıl, niçin” gibi sorularla ortaya çıkarılmaya çalışılan araştırmalardır (Denzin & Lincoln, 1998). Nitel araştırmalar yürütülürken de bir takım araştırma desenlerinden yararlanılmaktadır. Bunlar; eylem araştırması, fenomenoloji, durum çalışması, etnografya, anlatı araştırması ve gömülü teoridir (Saban & Ersoy, 2019). Nitel araştırmadaki bu desenler eğitim, psikoloji, sosyoloji, antropoloji gibi çeşitli alanlarda kullanılmaktadır. Araştırmacılar, hangi alanda olursa olsunlar öncelikle araştırma ile ilgili kafalarında bir fikir, araştırma konusu şekillenmelidir. Bunu takiben fikir, oluşan konu ile ilgili alan yazın incelemesi, kullanılacak araştırma yöntemi ve deseninin seçilmesi, verilerin toplanması ve organize edilmesi, analiz edilmesi, bulguların ortaya konulması ve raporlaştırılarak çalışmanın yayımlanması aşamaları yer almaktadır (Punch, 2006). O zaman en önemli unsurların konu, yöntem, desen ve veri analizi seçimi olduğu; kısacası bunların araştırmanın çekirdeği olduğu ifade edilebilir.

Araştırma yöntemi ve deseni seçimi sonrasında ise veri toplama ve toplanan verilerin analizi kısımları gelmektedir. Nitel araştırmada veriler gözlem, görüşme ve dokümanlar yoluyla toplanır (Berg & Lune, 2015; Merriam, 2009). Bunu veri analizi takip eder. Miles ve Huberman’a (1994) göre nitel veri analizi; verilerin toplanması, verilerin azaltılması, verilerin gösterilmesi, sonuç çıkarma ve doğrulama olarak üç aşamalıdır. Toplanan verileri analiz ederken betimsel ve içerik analizi dışında söylem analizi, doküman analizi gibi teknikler de kullanılmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bu araştırma kapsamında incelenen teknik doküman analizidir. Çünkü alan yazında yer alan, araştırmaların, makalelerin çoğunda, doküman analizi ile ilgili takip edilen prosedür ve doküman analizi hakkında detaylı ve yeterli ayrıntı bulunmamaktadır. Ayrıca araştırmacıların bu konuda bilgileri-

nin kısıtlı olduğu düşünülmektedir. Araştırmacının kendi lisansüstü derslerinde bazı öğrencilerinin sadece makale, kitap gibi basılı belgeleri doküman olarak algılaması, doküman analizi konusunda Türkçe alan yazında detaylı olarak yapılan çalışmaların kısıtlı olması (Yıldırım & Şimşek, 2016 gibi); yapılan çalışmaların daha çok nitel araştırmanın ne olduğu (Aytaçlı, 2012; Baltacı, 2019; Işıkoğlu, 2005; Karataş, 2015 gibi), nitel araştırmada geçerlik ve güvenilirlik (Arastaman, Öztürk Fidan & Fidan, 2018; Başkale, 2016 gibi), fenomenoloji (Ersoy, 2019; Çekmez, Yıldız & Bütüner, 2012 gibi), durum çalışması (Subaşı & Okumuş, 2017; Leymun, Odabaşı & Yurdakul, 2017 gibi), nitel araştırmalarda örnekleme türleri (Baltacı, 2018; Başkale, 2016 gibi), nitel veri analizi (Karataş, 2017; Özdemir, 2010 gibi) vb. gibi konularda yoğunlaştığı fark edilmiştir. Özellikle doküman analizini konu edinen araştırma sayısının kısıtlı olduğu; bununla birlikte yukarıda sayılan çalışmaların içerisinde sığ ve kapsamsız olarak yer aldığı görülmüştür. Araştırmacının bu konuyu detaylı olarak çalışmasının diğer bir nedeni ise; nitel araştırma yapmayı, dokümanlar yoluyla veri toplama ve veri analizi yapmak isteyen; bunu yeni öğrenen ve öğrenecek olan lisansüstü öğrencilerine veya doküman analizi ile araştırma yapmayı planlayan ve yapan diğer araştırmacılara faydalı olacağı düşüncesidir. Bu düşünceden yola çıkarak yapılan bu araştırmada öncelikle doküman ve doküman analizi kavramları tanımlanmış, ardından doküman analizinin avantajları, sınırlılıkları ve zorlukları, dokümanların analiz edilmesi, doküman analizinde etik ve araştırmacının rolü konuları açıklanmıştır.

Doküman ve Doküman Analizi Kavramları

Doküman kelimesi incelendiğinde Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde (2020) “*belge*”; Oxford Sözlüğünde (2020) ise bir şey hakkında bilgi veren veya bir şeyin kanıtı veya kanıtı olarak kullanılabilen resmi bir kâğıt, kitap veya elektronik dosya olarak tanımlanmaktadır. Doküman analizi kavramını Türkçe olarak söylemek gerekirse “*belge incelemesi*” demek doğru olacaktır. Fakat bu çalışmada alan yazında kullanılan adı “*doküman analizi*” tercih edilmiştir.

Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Wach, 2013). Doküman analizi, basılı ve elektronik materyaller olmak üzere tüm belgeleri incelemek ve değerlendirmek için kullanılan sistemli bir yöntemdir. Nitel araştırmada kullanılan diğer yöntemler gibi doküman analizi de anlam çıkarmak, ilgili konu hakkında bir anlayış oluşturmak, ampirik bilgi geliştirmek için verilerin incelenmesini ve yorumlanmasını gerektirmektedir (Corbin & Strauss, 2008).

Dokümanlar bir araştırmacının müdahalesi olmadan kaydedilmiş metinleri ve resimleri içermektedir. Araştırmalarda kullanılacak doküman çeşitleri; reklamlar, ajandalar, katılım kayıtları, davetiyeler, toplantı tutanakları, kılavuzlar, notlar, kitap ve broşürler, günlükler, dergiler, program kayıtları, mektuplar, muhtıralar, haritalar, çizelgeler, gazeteler, sanat eserleri, program detayları, radyo TV program senaryoları, örgütsel raporlar, anket verileri, çeşitli kamu kayıtları, not defterleri, fotoğraf albümleri vb. olup; bunlar araştırmalarda kullanılmak üzere araştırmacılara veri sağlamaktadır (Labuschagne, 2003).

Geray (2006) dokümanları (bilgi ve belgeleri); niteliklerine ve buldukları ortama göre sınıflamıştır. (A) *Niteliklerine göre dokümanlar*: (1) Yazı temelli olanlar (metinler, kitaplar, ansiklopediler, raporlar, sözlükler, dergiler, günlükler gibi); (2) Görüntü temelli olanlar (fotoğraflar, afişler, haritalar gibi); (3) Ses temelli olanlar (ses kayıtları, müzik yayınları, radyo yayınları gibi); (4) Görsel-işitsel temelli olanlar (belgeseller, TV programları, videolar, sinema filmleri gibi) iken; (B) *Buldukları ortama göre dokümanlar*: (1) yazılı olanlar (kitaplar, raporlar, dergiler gibi), (2) filmsel olanlar (fotoğraflar gibi), (3) bilgisayar üzerinde olanlar (veri tabanları gibi); (4) taşınabilir manyetik olanlar (CD, flash gibi) şeklindedir.

Balcı (2006) ise bilgi kaynaklarını kısacası doküman kaynaklarını sınıflamıştır. Bunlar birincil ve ikincil kaynaklardır. *Birincil dokümanlar* kişinin kendisi tarafından yazılırken; *ikincil dokümanlarsa* başkası tarafından yazılanlardır. Örneğin kişi kendi hayatını kaleme alıyorsa bu birincil, eğer başkası kaleme alıyorsa bu ikincil dokümanlara örnek olarak gösterilebilir.

Corbetta (2003) ise dokümanları kişisel ve kurumsal dokümanlar olarak ayırmıştır. Mektuplar, günlükler, anılar, yaşam öyküleri, fotoğraflar, filmler, videolar *kişisel dokümanlara* (Bogdan & Biklen, 2007) örnek iken; kanunlar, yönetmelikler, kimlik kartları, faturalar, e-okul gibi okula ilişkin doküman ve defterler, sağlık kayıtları, adli kayıtlar, trafik cezaları, gazeteler vb. ise *kurumsal dokümanlara* örnek olarak verilebilir (Guba & Lincoln, 1981). Dokümanların sınıflandırılması ile ilgili yukarıda anlatılanlar doğrultusunda aşağıdaki Şekil 1 araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi

Geray'ın (2006) sınıflaması	<ul style="list-style-type: none"> • Niteliklerine Göre Dokümanlar • Buldukları Ortama Göre Dokümanlar
Balcı'nın (2006) sınıflaması	<ul style="list-style-type: none"> • Birincil Dokümanlar • İkincil Dokümanlar
Corbetta'nın (2003) sınıflaması	<ul style="list-style-type: none"> • Kişisel Dokümanlar • Kurumsal Dokümanlar

Şekil 1. Dokümanların çeşitli yazarlara göre sınıflandırılması

Şekil 1'de görüldüğü gibi farklı araştırmacılar, aynı dokümanlar için farklı yorumlamalar ve sınıflandırmalar yapmışlardır. Örneğin araştırmacının dokümanı Türkiye Cumhuriyeti'nin 1982 Anayasası ise; Geray'ın (2006) sınıflamasına göre bu niteliklerine göre dokümanlardan yazı temelli doküman, Balcı'nın (2006) sınıflamasına göre birincil doküman, Corbetta'nın (2003) sınıflamasına göre ise kurumsal dokümandır. Bu örnekler çoğaltılabilir. Dokümanların; kütüphanelerde, gazete arşivlerinde, devlet kurumlarında ve diğer özel kurumların arşivlerinde bulunabileceği söylenebilir. Araştırmacı, araştırdığı konunun niteliğine ve türüne göre dokümanı ilgili yerden kendisi edinmektedir.

Araştırmacılar genellikle kendilerinden önceki araştırmaları inceler, alan yazını gözden geçirir ve bu bilgileri araştırmalarına dâhil ederler. Bu analitik bir yöntemdir. Dokümanlar da bulunan verileri bulma, seçme, anlamlandırma ve değerlendirme ve sentezlemeyi içermektedir. Doküman analizi, daha sonra özellikle içerik analizi yoluyla ana temalar, kategoriler ve vaka örnekleri halinde organize edilerek, araştırmaya konu edilen verileri sınıflamaya yardımcı olmaktadır (Labuschagne, 2003).

Doküman analizi genellikle diğer nitel araştırma yöntemleri ile birlikte çeşitleme/üçgenleme (triangulation) yapmak amacıyla kullanılmaktadır. Belli bir araştırma konusunun, aynı araştırma fenomeninin, vakasının incelenmesinde kombinasyon oluşturmaktadır (Denzin, 1970; Patton, 1990). Zaten nitel araştırmacıların birden fazla kanıt kaynağı kullanması beklenmektedir (en az iki kaynak). Bu farklı veri kaynaklarını ve yöntemlerini kullanarak araştırmadaki inandırıcılığı artırmak, kategorilemeye yardımcı olmak, sınıflamak, çalışmada yapılanları desteklemek ve onaylamak içindir. Doküman analizinde, var olan dokümanların yanı sıra mülakatlar, katılımcı ve katılımcı olmayan gözlemler ve fiziksel olan tüm do-

kümanlar da birlikte analiz edilebilmektedir (Yin, 1994). Veri çeşitlemesi yapmak araştırmacıya, araştırmasının güvenilir olduğunu kanıtlamasını da sağlamaktadır (Eisner, 1991; Patton, 1990). Araştırmacı, farklı yöntemlerle toplanan bilgileri inceleyerek, veri kümeleri arasındaki bulguları doğrulayabilir ve böylece tek bir çalışmada var olabilecek potansiyel önyargıların etkisini azaltabilir (Corbetta, 2003). Patton'a (1990) göre çeşitleme; araştırmacının bir çalışmasının bulgularının tek bir yöntemin, tek bir kaynağın ya da tek bir araştırmacının önyargı ve yanlılığının önlenmesi konusunda yardımcı olur. Örneğin sınıf yönetimi konusunda yapılacak bir nitel araştırma için sınıfta gözlem, öğretmenin ders planları, öğrencilerin ödevleri, sınıf eşyaları, sınav sonuçları, okul kayıtları, öğretmen değerlendirmeleri ve görüşleri gibi çeşitleme yapılabilir (Merriam, 2009).

Nitel ve nicel araştırma tekniklerini birleştiren karma yöntem araştırmaları bile bazen doküman analizini içerebilir (Johnson, Onwuegbuzie & Turner, 2007). Örneğin Yapıcıoğlu ve Kaptan'ın (2018) yaptıkları karma araştırmada anketleri ve açık uçlu yarı yapılandırılmış görüşmelerin belgelerini, gözlem notlarını gözden geçirerek birleştirmişlerdir. Diğer bir örnekte Shulte, Slate ve Onwuegbuzie'nin (2010) etkili okul yöneticilerinin özelliklerini ortaya çıkarmak amacıyla yapmış oldukları karma çalışmada anketlerle, belgeleri, kayıtları ve diğer dokümanları birleştirmişlerdir.

Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi özellikle nitel vaka çalışmaları için de geçerlidir. Tek bir fenomen, olay, örgüt veya programı ortaya çıkarmak amacıyla yapılan çalışmalarda da kullanılır (Stake, 1995; Yin, 1994). Raporlar ve iç yazışmalar gibi teknik olmayan alan yazın, vaka çalışmaları için potansiyel ampirik veri kaynağıdır (Mills, Bonner & Francis, 2006). Ayrıca Merriam'a (1988) göre her türden doküman, araştırmacının konuyu anlamasına, keşfetmesine, anlayış geliştirmesine ve araştırma problemiyle ilgili belirsizliklerin giderilmesine yardımcı olabilir. Burada nitel araştırmanın sağlam veri toplama teknikleri ve araştırma yönteminin önemini belirtmek gerekir. Çalışmanın nasıl tasarlandığı ve yürütüldüğü hakkında ayrıntılı bilgi araştırma raporunda verilmelidir. Doküman analizi çoğunlukla diğer araştırma yöntemlerini tamamlayıcı nitelikte olmasına rağmen, bağımsız bir yöntem olarak da kullanılabilir. Örneğin Kıral ve Çilek (2020) yaptıkları araştırmada devlete ait kurumsal bir doküman olan Milli Eğitim Bakanlığı 2023 Vizyon Belgesi'ni karakter eğitimi bakımından değerlendirmişlerdir. Burada analiz edilen resmi bir belgedir. Bu belge Milli Eğitim Bakanlığı'nın resmi web sitesinden edinilmiş ve diğer veri toplama yöntemleri kullanılmamıştır. Ayrıca doküman analizi, karşılaştırmalı eğitim çalışmalarında da sıkça kullanılan bir yöntemdir. Bektaş ve Zabun (2019) tarafından yapılan kar-

şılaştırmalı bir araştırmada Türkiye ve Fransa arasındaki vatandaşlık eğitiminde değerler karşılaştırılmıştır. Bu çalışmada resmi bir kaynak olan program Talim ve Terbiye Kurulu'nun sayfasından, Fransanın ise Fransız Resmi Gazetesi'nden edinilmiş ve incelenerek analiz edilmiştir. Diğer bir araştırma türü ise makalelerin, tezlerin, çalışmaların bir takım kriterlere göre değerlendirilmesidir. Buna bir örnek verilecek olunursa Kaya (2019) tarafından yapılan bir araştırmada 1995-2018 yılları arasındaki Yüksek Öğretim Kurumu Tez Merkezi'ndeki Denetim alanında yazılmış olan 128 doktora tezinin değerlendirilmesi yapılmıştır. Burada tüm tezler konu, yıl, sayfa, araştırma yaklaşımı vb gibi kriterler açısından analiz edilmiştir. Görüldüğü gibi doküman analizi hem diğer araştırmalarla hem de tek başına kullanılabilir.

Dokümanlar, yapılan araştırmanın bir parçası olarak çeşitli amaçlara hizmet etmektedirler. Dokümanların beş özel işlevi bulunmaktadır (Bowen, 2009). Birincisi dokümanlar, araştırmadaki katılımcıların faaliyet gösterdiği bağlam hakkında veri sağlayabilir. Geçmiş olaylara tanıklık eden belgeler, geçmişin yanı sıra bugüne ait bilgileri de sunar. Bu tür bilgi ve iç görü, araştırmacıların belirli konuların tarihsel kökenlerini anlamalarına yardımcı olabilir ve halen araştırılmakta olan olgulara etki eden koşulları gösterebilir (Bowen, 2009). İkincisi dokümanlarda yer alan bilgiler sorulması gereken bazı sorular ve araştırmanın bir parçası olarak gözlemlenmesi gereken durumları önerebilir (Bowen, 2009). Üçüncüsü dokümanlar, ek araştırma verileri sağlar. Dokümanlardan elde edilen bilgiler, bir bilgi tabanında yer alabilir. Bu nedenle araştırmacılar, araştırma sürecinin bir parçası olarak analiz edilecek dokümanlar için kütüphane kataloglarına ve arşivlerine göz atarak, görünmeyeni ortaya çıkarabilirler (Bowen, 2009). Dördüncüsü dokümanlar, değişim ve gelişimi izlemek için bir araç sağlamaktadır (Bowen, 2009). Belirli bir belgenin çeşitli taslaklarına erişilebilir olduğunda, araştırmacı değişiklikleri tanımlamak için bunları karşılaştırabilir. Bir taslaktaki küçük değişiklikler bile bir projedeki önemli gelişmeleri yansıtabilir (Yin, 1994). Araştırmacı ayrıca periyodik ve nihai raporları da bir kuruluşun veya programın zaman içinde nasıl çalıştığının net bir resmini elde etmek için de kullanabilir. Sonuncusu dokümanlar, bulguları doğrulamanın veya diğer kaynaklardan gelen kanıtları doğrulamanın bir yolu olarak analiz edilebilir (Bowen, 2009). Atkinson ve Coffey'e (1997) göre dokümanlar diğer tür verilerle birlikte daha anlaşılır olmaktadır. Örneğin, bir örgütün günlük işleyişi tek başına kayıtlarla öğrenilemez. Aynı şekilde, kayıtlar, resmi raporlar ve varsa diğer bilgiler ve istatistikler işe koşulmalıdır

Doküman Analizinin Avantajları, Sınırlılıkları ve Zorlukları

Yukarıda nitel araştırmanın işlevleri sıralanmıştır. Doküman analizinin bu işlevlerin yanı sıra hem avantajları hem de bir takım sınırlılıkları ile zorlukları vardır. Bunlar aşağıda açıklanmıştır.

Avantajları: Doküman analizinin avantajları çeşitli araştırmacılara (Bailey, 1982; Bowen, 2009; Corbetta, 2003; Merriam, 1988; Yıldırım & Şimşek, 2016; Yin, 1994) göre “zaman kullanımını açısından verimli bir yöntem olması, örneklem büyüklüğü, kullanılabilirlik, düşük maliyet, tekrar kullanım, bireysellik ve özgünlük, kesinlik, geniş kapsam ve zaman, tepkiselliğin olmaması, kolay ulaşılacak verilere ulaşma, konunun ve verinin niteliği” başlıklarında incelenmiştir. Bu başlıklar aşağıda açıklanmıştır.

Zaman kullanımı açısından verimli bir yöntem olması: Doküman analizi, diğer araştırma yöntemlerinden daha az zaman alır ve dolayısıyla daha verimlidir. Veri toplamak yerine veri seçimini gerektirir (Bowen, 2009).

Örneklem büyüklüğü: Araştırmacı örneklem büyüklüğüne kendisi karar vermekle birlikte, bunun sayısını istediği gibi ayarlayabilir. Çeşitli dokümanları çalışmasına katabileceği gibi, kısıtlamalar da yapabilir (Corbetta, 2003).

Kullanılabilirlik: Pek çok doküman, özellikle internetin yaygınlaşmasıyla birlikte kamu malı haline gelmiş ve bunlara herkesin erişme imkânı sağlamıştır. Yazarların izni olmadan edinilebilir konumdadır. Bu, doküman analizini nitel araştırmacılar için çekici bir seçenek haline getirmektedir (Merriam, 1988).

Düşük Maliyet: Doküman analizi diğer araştırma yöntemlerinden daha az maliyetlidir ve yeni verilerin toplanması mümkün olmadığında genellikle tercih edilen yöntemdir. Veriler toplandıktan sonra geriye kalan, değerlendirilecek dokümanların içeriği ve kalitesidir (Bowen, 2009). Diğer araştırmalarda yer alan seyahatleri, ham verinin yazıya dökülmesini, görüşmelerin ayarlanmasını vb. gibi maliyetleri de daha aza indirebilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2016).

Tekrar Kullanım: Dokümanlar tekrarlanan incelemeler için uygundur. Tekrar tekrar, sayısız ve süresiz olarak, isteyen araştırmacı tarafından kullanılabilir (Merriam, 1988).

Bireysellik ve özgünlük: Veri toplama ve analiz etme araştırmacının istediği ve belirlediği yer ve zamanda özgün olarak yapılabilir. Doküman analizi, araştırmacının kendi seçtiği ortam ve zaman diliminde, istediği şekilde, sınırlarını kendisi belirleyerek araştırmasını daha rahat koşullarda yürütmesine imkân sağlayabilmektedir (Corbetta, 2003).

Kesinlik: Olayların tam adlarının, referanslarının ve detaylarının eklenmesi araştırma sürecinde dokümanları avantajlı yapmaktadır. Bu kesin bilgiler daha sonraki bilgilere ışık tutacak nitelikte olabilirler (Yin, 1994).

Geniş Kapsam ve zaman: Dokümanlar, geniş kapsamlıdır. Uzun bir süreyi, birçok olayı ve birçok ortamı, veriyi kapsayabilirler. Bunu araştırmacı ve araştırdığı konu belirlemektedir (Yin, 1994). Hayal dünyası geniş ve becerikli araştırmacılar için hazır ve engin bir bilgi kaynağıdır (Merriam, 2009).

Tepkiselliğin olmaması: Diğer yöntemlerle kıyaslandığında doküman analizi, görüşme ve gözlem gibi çalışmalarda katılımcıların tepkiselliği sorununa yol açmamaktadır. Çünkü dokümanlar, araştırmaya katılan kişiler gibi fiziksel, davranışsal ve duygusal tepkiler vermedikleri ve etkileşimde bulunmadıkları için avantajlı oldukları söylenebilir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Ayrıca görüşme gibi yöntemlerde katılımcıların yaptığı kapris doküman analizinde bulunmamaktadır (Merriam, 2009).

Kolay ulaşılamayacak verilere ulaşma: Tarihsel olay, olgu, kültür veya geleceklere ilişkin dokümanlar, kaynağı belli olmayan anonim dokümanlar veya kaynağı belli olup hemen herkesin kolaylıkla ulaşamayacağı dokümanlar için zengin bir veri kaynağı teşkil etmektedir (Bailey, 1982).

Konunun ve verinin niteliği: Araştırılan konu ile ilgili dokümanlar organize edilmiş ve tasnif edilmiş ise bu araştırmacı için bir avantajdır. Araştırmacı kendi konusu kapsamında nitelikli olan veriyi rahatlıkla kullanabilir (Bailey, 1982)

Sınırlılıkları ve Zorlukları: Doküman analizinin sınırlılıkları ve zorlukları çeşitli araştırmacılara (Bailey, 1982; Bowen, 2009; Corbetta, 2003; Yıldırım & Şimşek, 2016; Yin, 1994) göre “yetersiz ayrıntı, eksiklik, düşük geri alınabilirlik, tarafılık/yanlılık, sınırlılık, seçilmişlik, ulaşılabilirlik, standart bir formatın olmayışı, kodlama zorluğu” başlıklarında incelenmiştir. Bu başlıklar aşağıda açıklanmıştır.

Yetersiz ayrıntı: Dokümanlar, araştırma dışında bir amaçla hazırlanır; araştırma gündeminden bağımsız olarak oluşturulurlar. Araştırmacının o konuya olan ilgisi ona nitelik kazandırmaktadır. Dokümanlar tek başlarına araştırma sorusunu cevaplamak için yeterli ayrıntıya sahip olmayabilirler (Bowen, 2009).

Eksiklik: Araştırmacı, araştırdığı olaylara ve olgulara bizzat tanıklık etmediği ve ayrıntıları bilmediği için elde ettiği dokümanlara güvenmek zorundadır.

Araştırmacı dokümanlardan elde ettiği verileri doğru kabul etmek durumundadır (Yıldırım & Şimşek, 2016).

Düşük geri alınabilirlik: Dokümanlara erişim ve veriyi gün yüzüne çıkarmak zor, izin almak sıkıntılı olabilir. Verilerin tekrar oluşumu veya ulaşılabilirliği güç olabilir. Bazen belgelere erişim kasten engellenebilir veya yasal olmayabilir (Yin, 1994).

Tarafılık/yanlılık: Doküman yanlı olarak yazılmış veya hazırlanmış olabilir. Bunun içerisinde abartı, uydurma, yalan ve yanlış bilgiler yer alabilir. Doküman içindeki veriler gerçeği çarpıtmış, para kazanmak amacıyla veya bir takım kişilere yaranmak maksadıyla gerçek dışı olabilir (Bailey, 1982; Yin, 1994). Bunun yanı sıra doküman analizi yapan kişi de dokümanları yanlı olarak analiz ederek, verileri bilimsel açıdan saptırabilir (Bailey, 1982).

Sınırlılık: Doküman içerisinde yer alan veriler, doküman içerisindeki şekliyle analiz edilmektedir. Onun dışındaki durum, ortam veya insansa duygu ve davranışları hakkında açıklayıcı bir bilgiye doküman analizi ile ulaşmak mümkün değildir (Bailey, 1982; Yin 1994).

Seçilmişlik: Dokümanlar her zaman korunmayabilirler. Kurum veya ünlü kişiler kendilerini ve kurumalarını ilgilendiren dokümanları muhafaza edebilirler fakat sıradan insanlar ve çalışanlar dokümanları korumayabilir, dokümanlar kaybolabilir, hasar görebilir (Yıldırım & Şimşek, 2016).

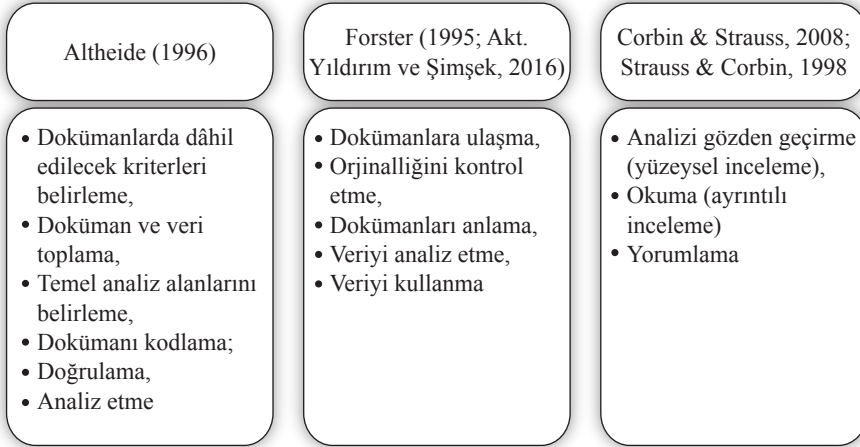
Ulaşılabilirlik: Dokümanlarda kayıp veya eksik bilgi olabilir veya bazı bilgiler dokümana hiç kaydedilmemiş olabilir. Bazen de veriler tam olarak kaydedilmiş bile olsa gizlilik nedeniyle erişim izni verilmeyebilir (Bailey, 1982; Yıldırım & Şimşek, 2016).

Standart bir formatın olmayışı: Dokümanlar, dokümanı hazırlayan kişi, grup, kurum veya kuruluşun belirlediği özelliklere, onların kendi standartlarına, amaçlarına göre hazırlanmaktadır. Bu sebeple dokümanlar arasında farklılıklar vardır. Bu durum da araştırmacının karşılaştırma yapmasında zorluk yaşamasına sebep olabilir (Yıldırım & Şimşek, 2016).

Kodlama Zorluğu: Dokümanların her biri aynı standartta veya belli bir formatta olmadığı için, hiç bilinmeyen ya da az bilinen bilgileri içerdiği için, araştırmacı kategorileme ve kodlama yaparken zorlanabilir (Yin, 1994; Yıldırım & Şimşek, 2016).

Dokümanları Analiz Etme

Doküman analizi sürecini Altheide (1996); dokümanlarda dâhil edilecek kriterleri belirleme, doküman ve veri toplama, temel analiz alanlarını belirleme, dokümanı kodlama, doğrulama ve analiz etme olarak sınıflamaktadır. Analiz sürecini yönlendiren birbiriyle ilişkili iki ilke tarafsızlık ve güvenilirliktir. Bir analiz, aynı belge setini benzer koşullar altında analiz etme fırsatı verildiğinde başka bir okuyucunun aynı genel sonuca ulaşması durumunda güvenilir olarak kabul edilir (Altheide, 1996). Farklı bir analiz ise Forster (1995) tarafından yapılmıştır. Bu araştırmacıya göre doküman analizi; dokümanlara ulaşma, orijinalliğini kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme, veriyi kullanma aşamalarına göre yapılır (Akt. Yıldırım & Şimşek, 2016). Yukarıdaki analizlerin dışında doküman analizi gözden geçirme (yüzeysel inceleme), okuma (ayrıntılı inceleme) ve yorumlamayı içerir. Bu yinelemeli süreç, içerik analizi öğelerini birleştirir ve tematik analizi gerektirir (Corbin & Strauss, 2008; Strauss & Corbin, 1998). Tematik analiz, verilerdeki bir örüntü tanıma biçimidir ve ortaya çıkan temalar analiz kategorisi haline gelmektedir. Burada içerik analizinden faydalanılmaktadır. Bu, araştırmacının temel soruları ile ilgili bilgileri metne dönüştürme (transkripsiyon) ve kategoriler halinde düzenleme süreçlerini kapsamaktadır (Corbin & Strauss, 2008; Strauss & Corbin, 1998). Çeşitli araştırmacılara göre dokümanların analiz süreci araştırmacı tarafından oluşturulmuş olan Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 2. Çeşitli araştırmacılara göre doküman analizi süreci

Şekil 2’de görüldüğü gibi doküman analizi süreci çeşitli araştırmacılar tarafından farklı olarak sınıflandırılmıştır. Hangi analiz süreci kullanılırsa kul-

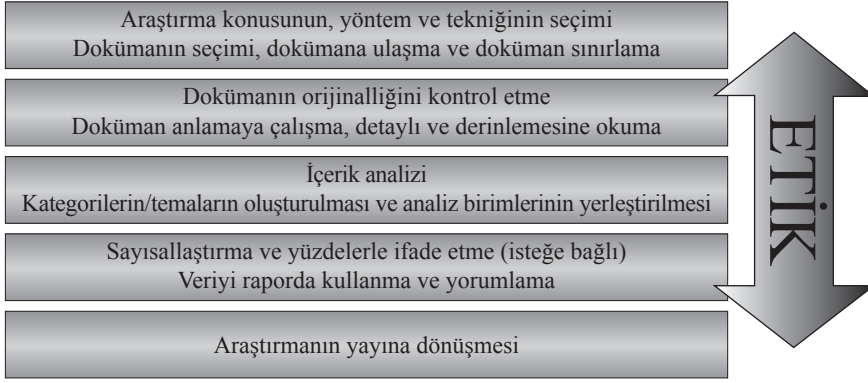
lanılsın, analiz süreci, öncelikle verilerin dikkatli ve odaklı bir şekilde yeniden okunmasını ve gözden geçirilmesini içermektedir. Gözden geçiren kişi, seçilen verilere daha yakından bakmakta ve bir fenomenle ilgili temaları ortaya çıkarmak için verilerin özelliklerine göre kodlama ve kategori yapısı oluşturmaktadır (Bowen, 2009).

Analist olarak araştırmacı, dokümanların araştırma problemi ve amacına uygunluğunu belirlemelidir. Ayrıca, araştırmacı dokümanların içeriğinin çalışmanın kavramsal çerçevesine uyup uymadığını tespit etmelidir. Seçilen belgelerin gerçekliğini, güvenilirliğini, doğruluğunu ve temsil edilebilirliğini belirlemek de gereklidir. Dokümanların kapsamlı (konuyu tamamen veya geniş bir şekilde kapsayan) veya seçici (konunun sadece bazı yönlerini kapsayan) olması, bütünsel açıdan değerlendirilmesi de önemlidir (Hodder, 2000)

Araştırmacı dokümanların, konunun bazı yönleri hakkında büyük ayrıntı ve diğer yönleri hakkında çok az bilgi içermesi veya içermemesi hususlarına dikkat etmelidir. Araştırmacı, dokümanın asıl amacını, üretilme nedenini ve hedef kitleyi dikkate almalıdır. Dokümanın yazarı ve orijinal bilgi kaynakları hakkındaki bilgiler de dokümanın değerlendirilmesinde yardımcı olabilir. Araştırmacı, bir dokümanın birinci elden tecrübe sonucu mu, yoksa ikincil kaynaklardan mı yazıldığından, istenip istenmediğinden, anonim mi yoksa yazarı belli olup olmadığına, tek mi yoksa grup tarafından mı oluşturduğu gibi hususlara karşı kaygı ile yaklaşmalıdır (Hodder, 2000). Ayrıca, dokümanlar bağlama özel olduğundan, diğer bilgi kaynaklarına göre değerlendirilmelidir. Önceki çalışmaların veri kaynağı olarak kullanıldığı durumlarda, araştırma bulgularından daha fazlasını incelemek önemlidir. Analist, yöntem ve araçların yanı sıra çalışmanın teorik çerçevesini de detaylı olarak incelemelidir. Alan yazın incelendikten sonra araştırmacı “Kaç dokümana bakmalıyım? İlk araştırmacı bu soruyu sormuş mudur? Doküman doğru mudur, Bu doküman benim çalışmama uygun mudur? Bu doküman çalışmamın amacına ve tasarımına uygun mudur?” gibi bazı soruları kendine sormalıdır (Corbetta, 2003). Sorular mutlaka sorulmalı, ardından veri analizine geçilmelidir.

Veri analizi; dokümanın seçimi ve dokümana ulaşma ile başlamaktadır. Araştırmanın konusuna göre seçilen dokümanın sınırlaması yapılmalı, tümü veya incelenecek olan kısımları belirlenmelidir. Dokümanın mutlaka orijinalliği kontrol edilmeli; araştırmanın problemi ve alt problemlerine göre tek mi yoksa başka veri toplama yöntemleri (gözlem, görüşme gibi) ile mi kullanılacak buna bakılmalıdır. Bu yapılanları takiben dokümanın analizi için “*içerik analizi*” safhası gelmektedir. İçerik analizi için kategoriler veya temalar oluşturulmalıdır. Bunlar araştırmanın başında oluşturulabileceği gibi araştırmanın ilerleyen kısımlarında

da oluşturulabilir. Ardından analiz birimleri olan sözcük, tema, karakter, cümle, paragraf, madde veya içerik vb. çıkarılmalıdır. Bunlar ilgili kategorinin (temanın) altına yerleştirilmeli; sonrasında ise dokümanlardan elde edilen veriler isteğe ve araştırmanın içeriğine göre sayısallaştırılabilir veya yüzdelerle ifade edilebilir. Bu sayısallaştırma veya yüzdelerle ifade etme işi her doküman analizi için şart değildir. Son olarak da veriyi raporda kullanma ve yorumlama safhası gelmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Dokümanın yayına dönüşüne kadar ki analiz yolculuğu bu şekilde ilerlemektedir. Bu çalışmada anlatılanlar doğrultusunda doküman analizi için “*araştırmacı tarafından*” Şekil 3 oluşturulmuştur.

Şekil 3. Doküman analizi süreci

Şekil 3’te görüldüğü gibi araştırma süreci konu seçimi ile başlamaktadır. Eğer dokümanlar ile çalışma yapılmaya karar verildiyse dokümana ulaşma, dokümanı sınırlama, dokümanın orijinalliğini teyit etme, dokümanı detaylı okuma aşamaları gelmektedir. Ardından içerik analizi yapılarak dokümandan elde edilen veriler, çalışma içerisinde kullanılmakta ve araştırma yayına dönüştürülmektedir. Fakat burada dikkati çeken en önemli husus araştırmanın başlangıcından yayına dönüşüne kadar olmazsa olmaz tek unsurun “etik” olduğudur.

Doküman Analizinde Etik ve Araştırmacının Rolü

Dokümanlar, yapılan çalışmayı doğrulamak, desteklemek veya tamamlamak için etkili bir yol sağlayabilir. Dokümanın tarafsızlığı veya eksikliği, araştırmanın konusu ile ilgili kişiler hakkında bir şey önermelidir. Bazı dokümanlar da belli konulara çok az ilgi gösterilmiş veya bazı bilgiler önemsenmemiş, eksik verilmiş olabilir. Araştırmacı, verilerdeki boşlukları doldurabilecek ve araştırılan konulara ışık tutabilecek ek dokümanlar aramaya hazırlanmalıdır. Öyleyse, doküman ana-

lizi, araştırmacının aklına gelen her fikri iletmek için basılı malzemeden “bir dizi alıntı yapmak” değildir. Aksine, geliştirilmiş bir süreçtir. Bu süreçte, araştırmacı tarafsızlık ve duyarlılık için çaba göstermeli ve ikisi arasında dengeyi korumalıdır (Bowen, 2005).

Dokümanlar zengin bir veri kaynağı olsa da, araştırmacılar bunlara her zaman eleştirel bakmalı ve çalışmalarında belgeleri kullanırken dikkatli olmalıdır. Dokümanlar, meydana gelen olayların kesin, doğru veya eksiksiz kayıtları olarak ele alınmamalıdır (Hodder, 2000). Araştırmacı eleştirel yaklaşmalı, nesnel olmalı, araştırma verilerini objektif bir şekilde raporlamalı ve dokümanlardaki verilerin seğiminde ve analizinde hassasiyet göstermelidir (Creswell, 2007). Merriam’a (2009) göre araştırmacının verileri okuma, kaydetme, kopyalama, arşivleme, bilgiyi, dokümanı düzenleyebilme yetisi ve özgürlüğünün olması; ona verilerin başka bir kimseye ait olduğunu unutturabilmektedir. Bu hususa dikkat edilmesi gerekmektedir. Ayrıca araştırmacı bir dokümana ulaştığında orijinal ve doğru olup olmadığını, mutlaka teyit etmelidir. Kim tarafından, nerede, ne zaman yazıldığı gibi hususlar doğrulanmalıdır. Doküman yanlı olarak ele alınmış; abartı, uydurma, yalan ve yanlış bilgileri de içerebilir (Bailey, 1982; Yin, 1994). Araştırmacı bu konulara hassasiyet göstermelidir. Ayrıca araştırmacı neyi, nasıl paylaşacağını, nasıl kullanacağını, neyin özel kalacağını, bilgiyi kullanırken hangi bağlamalarda etik davranacağını, araştırmasının kimseye zarar verip vermeyeceğini titizlikle hesaplamalıdır (Merriam, 2009). Bunun yanı sıra doküman analizi yapan kişi de dokümanları yanlı olarak analiz edip, raporlaştırırken de yanlı olarak kaleme alarak, araştırmayı etik açıdan saptrabilir (Bailey, 1982). Kısacası burada yayın etiğinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Yayın etiği diğer veri toplama ve analizi yöntemlerinde olduğu gibi doküman analizinde de çok önemlidir. Yayın etiğinde ihlal olmaması için yayın etiği ile ilgili bir dizi yasal metin de hazırlanmıştır. Örneğin Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği’nin 9. maddesi; niversitelerarası Kurul (AK) Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi’nin 4. maddesi ve Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi’nin 8. maddesi yayın etiğine aykırı durumları içermektedir. Bu yasal metinlerde geçen dokümanların kullanımı, yorumlanması, raporlaştırılması ve yayımlanmasını ilgilendiren hükümler özetlenecek olursa; olmayan verileri varmış gibi, hayali olarak sunmak, tahrif etmek, bunları rapor etmek ve yayımlamak, araştırma araç-gereçlerinde, kayıtlarında değişiklik yapmak, sonuçlarını kendisine göre değiştirmek, başkalarının yazı, şekil, fikir,

yöntem, verilerinin, dokümanlarını atıf yapmadan ve izinsiz kullanmak etik ihlali olarak değerlendirilmektedir.

Araştırma yazımında, sunumunda ve paylaşımında akademik dürüstlük, akademik saygı, akademik disiplin (Memduhoğlu, 2007), açıklık, güvenilirlik, saydamlık, doğru bilginin araştırmada yer alması, kişisel çıkarın ve kaygıların, politik görüş ve dini inanışların yayını etkilememesi, tarafsızlık, aldatma niyetinin olmaması (İnci, 2015); kaynakların, verilerin yanlış seçilmemesi, bilimsel yalancılık ve saptırmacılık yapılmaması vb. gibi anlayışların araştırmacılar da yerleşmiş olması gerekmektedir (Aydın, 2006).

Araştırmacılar, araştırmada dokümanları kullanırken bunları saptırmadan, izin alınması gerekiyorsa izin alarak, kendi görüşlerine göre yorumlamadan, objektif olarak, araştırmanın başlangıcından bitişine kadar, veri toplama, analiz etme ve raporlaştırma safhalarında bilimsel etik ve yayın ilkelerine uygun olarak dokümanları ele almalı ve çalışmalarını tamamlamalıdır. Bilim insanları hangi tür çalışma olursa olsun, araştırmalarını yürütürken, raporlarken ve yayımlarken etik sorumluluklarını yerine getirmelidirler.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Kitaplar, dergiler, resimler, günlükler, mektuplar, anılar, davetiyeler, haritalar, yasal metinler, raporlar, istatistikler, okul ve sağlık kayıtları, devlet kayıtları, faturalar, fotoğraf ve videolar vb. doküman olarak ele alınmaktadır (Labuschagne, 2003). Bu dokümanlar kimi zaman araştırmacılar tarafından ele alınmakta ve çeşitli amaçlarla kullanılmaktadır. Dokümanlar araştırmaları tamamlamak, doğrulamak ve desteklemek için kullanılabilirler. Bu sebeple anlaşılmalrı, analiz edilmeleri, yorumlanmaları ve çalışma içerisinde kullanılmaları gerekmektedir. Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi etkili bir şekilde kullanılacaksa, bu analizin anlaşılması araştırmacının inandırıcılığı, etkisi, geçerliliği ve güvenilirliği açısından hayati önem taşımaktadır denilebilir. Bu sebeple eğer doküman analizi araştırmacılarca kullanılacaksa içeriğinin bilinmesi gerekmektedir. Yapılan bu araştırmada öncelikle dokümanların neler olduğu ve doküman analizinin nasıl yapıldığı, doküman analizinin avantajları, sınırlılıkları ve zorlukları, doküman analizinde etik ve araştırmacının rolü konuları ele alınmış, doküman analizi konusu yerli ve yabancı kaynaklar taranarak aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Doküman analizi, araştırılan konu ile ilgili dokümanların bilimsel esaslara uygun olarak incelenmesi anlamına gelmektedir. Araştırma kapsamında herhangi bir doküman analiz edilirken bir takım safhalar bulunmaktadır. Bunlar; dokümana

ulaşma, orijinal olup olmadığını teyit etme, dokümanı anlama, analiz etme, veriyi kullanma (Forster, 1995'den akt. Yıldırım & Şimşek, 2016), sonrasında raporlama ve yayınlama süreçlerinden geçmektedir.

Alan yazın incelendiğinde doküman analizi tek başına kullanılabilirdiği gibi; gözlem ve görüşme gibi diğer nitel araştırma yöntemleri ile de kullanılabilir (Yin, 1994). Hatta karma yöntem araştırmalarında bile kullanılabilir (Johnson, Onwuegbuzie & Turner, 2007). Birkaç yöntemin veya tekniği bir arada kullanılması çeşitleme (triangulation) anlamına gelmektedir. Zaten araştırmalarda çeşitleme yapılarak, birden fazla yöntemin kullanılması, araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliğini artırmada önemli hususlardandır (Eisner, 1991; Patton, 1990). Yin (1994) bu konuda en az iki kanıt kaynağı kullanılmasını önermektedir. Bu şekilde araştırmayı güçlendirmek ve desteklemek için doküman analizinden yararlanılabilmektedir.

Doküman analizinin her ne kadar güçlü yönleri olsa da, bir takım sınırlılıkları ve zorlukları da bulunmaktadır. Araştırmacı bunları araştırması sürecinde göz önünde bulundurmalıdır (Bailey, 1982). Merriam'a (2009) göre araştırmacı, araştırmasını yaparken bilimsel kanıtlara dayalı, araştırma problemine ve araştırmaya daha uygun olabilecek diğer kanıtlar ve kavramsal çerçeveyi dikkate alarak araştırmasını yürütmeli ve tamamlamalıdır. Araştırmacı, araştırması kapsamında incelediği her dokümanın asıl amacını, üretildiği bağlamı ve hedef kitleyi dikkate almalı; dokümanın gerçekliğine ve kullanılabilirliğine de özen göstermelidir (Bowen, 2009). Araştırmacı, dokümanlarda yer alan verileri objektif olarak ele almalı, yorumlamalı, analiz sürecinde de olabildiğince titiz ve şeffaf davranarak, bilimsel etik unsurlarına dikkat etmelidir (Merriam, 2009). Araştırmacı, bilimsel yayına etiğine karşı hassas ve duyarlı olmalı; etik sorumluluklarını titizlikle yerine getirmeli, akademik dürüstlükten taviz vermeden araştırmasını yürütmeli, sonlandırmalı ve yayımlamalıdır.

KAYNAKLAR

- Altheide, D. (1996). Process of document analysis. D. Altheide (Edt.) *Qualitative media analysis*. Thousand Oaks: Sage Pub.
- Arastaman, G., Öztürk Fidan, İ. & Fidan, T. (2018). Nitel araştırmada geçerlik ve güvenilirlik: Kuramsal bir inceleme. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 37-75.
- Atkinson, P. A. & Coffey, A. (1997). Analysing documentary realities. D. Silverman (Edt.) *Qualitative research: Theory, method and practice*, London: Sage.
- Aydın, İ. (2006). Sosyal bilimlerde araştırmadan yayına etik değerler. *Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık*, 71-80.

- Aytaçlı, B. (2012). Durum çalışmasına ayrıntılı bir bakış. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 1-9.
- Bailey, K. D. (1982). *Methods of social research*. New York: Free Press.
- Balcı, A. (2006). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: PegemAkademi.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi, *DEUHFED*, 9(1), 23-28.
- Bektaş, Ö. & Zabun, E. (2019). Vatandaşlık eğitiminde değerler karşılaştırması: Türkiye ve Fransa. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(37), 247-289.
- Berg, B. L. & Lune, H. (2015). *Sosyal bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. H. Aydın (Çev. Edt). Konya: Eğitim Kitabevi.
- Bogdan, R. C. & Biklen, S. K. (2007). *Qualitative research for education: An introduction to theories and methods*. Boston: Pearson.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Bowen, G. A. (2005). Local-level stakeholder collaboration: A substantive theory of community driven development. *Journal of the Community Development Society*, 36(2), 73-88.
- Corbetta, P. (2003). *Social research: Theory, methods and techniques*. Thousand Oaks: Sage.
- Corbin, J. & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks: Sage.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design*. Thousand Oaks: Sage.
- Çekmez, E., Yıldız, C. & Bütüner, S. Ö. (2012). Fenomenografik araştırma yöntemi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 6(2), 77-102.
- Denzin, N. K. (1970). *The research act: A theoretical introduction to sociological methods*. New York: Aldine.
- Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (1998). *The lanscape of qualitative research: Theories and issues*. Thousand Oaks: Sage.
- Eisner, E. W. (1991). *The enlightened eye: Qualitative inquiry and the enhancement of educational practice*. Toronto: Collier Macmillan.
- Ersoy, A. F. (2019). Fenomenoloji. A. Saban & A. Ersoy (Edts). *Eğitimde Nitel Araştırma Desenleri*. Ankara: Anı.
- Geray, H. (2006). *Toplumsal araştırmalarda nicel ve nitel yöntemlere giriş iletişim alanından örneklerle*. Ankara: Siyasal.

- Hodder, I. (2000). The interpretation of documents and material culture. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Edts.) *Handbook of qualitative research*, Thousand Oaks: Sage.
- Işıkoğlu, N. (2005). Eğitimde Nitel Araştırma. *Eğitim araştırmalar*, 20, 158-165.
- İnci, O. (2015). Bilimsel yayın etiği. *Türk Kütüphaneciliği*, 29(2), 282-295.
- Guba, E. & Lincoln, Y. (1981). *Effective evaluation*. San Fransisco: Jossey-Bass.
- Johnson, R. B.; Onwuegbuzie, A. J. & Turner, L. A. (2007). Toward a definition of mixed methods research. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(2), 112-133.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Karataş, Z. (2017). Sosyal bilim araştırmalarında paradigma değişimi: Nitel araştırmanın yükselişi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 70-86.
- Kaya, H. P. (2019). Türkiye’de denetim alanında yazılmış olan doktora tezlerinin değerlendirilmesi (1995-2018). *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2). 556-576.
- Kıral, B. & Çilek, A. (2020). 2023 Vizyon Belgesi’nin karakter eğitimi bakımından değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*. 49(225), 5-22.
- Labuschagne, A. (2003). Qualitative research: Airy fairy or fundamental? *The Qualitative Report*, 8(1).
- Memduhoğlu, H. B. (2007). Bilimsel araştırma ve yayın etiği. *Milli Eğitim Dergisi*, 173, 27-38.
- Merriam, S. B. (1988). *Case study research in education: A qualitative approach*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Leymun, Ş. O., Odabaşı, H. F. & Yurdakul, I. K. (2017). Eğitim ortamlarında durum çalışmasının önemi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 369-385.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research. A guide to design and implementation*. San Francisco: John Wiley-Sons
- Mills, J., Bonner, A. & Francis, K. (2006). The development of constructivist grounded theory. *International Journal of Qualitative Methods*, 5(1), 25– 35.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. Sage, Thousand Oaks.
- Oxford Sözlüğü. (2020).
<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/> 20.04.20 tarihinde alınmıştır.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntem-bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. Newbury Park: Sage.
- Punch, K. F. (2006). *Developing effective research proposals*. London: Sage
- Saban, A. & Ersoy, A. (2019). *Eğitimde nitel araştırma desenleri*. Ankara: Anı

Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi

- Shulte, D. P.; Slate, J. R. & Onwuegbuzie, A. J. (2010). Characteristics of effective school principals: A mixed-research study. *The Alberta Journal of Educational Research*, 56(2), 172-195
- Stake, R. E. (1995). *The art of case study research*. Thousand Oaks: Sage
- Strauss, A. & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. London: Sage.
- Subaşı, M. & Okumuş, K. (2017). Bir araştırma yöntemi olarak durum çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 419-426.
- TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği. (2015). <https://tubimer.tubitak.gov.tr/sites/default/files/2017-09/AYEK%20Yönetmeliği.pdf> adresinden 01.05.20 tarihinde alınmıştır.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü. (2020). <https://sozluk.gov.tr/20.04.20> tarihinde edinilmiştir.
- Wach, E. (2013). *Learning about qualitative document analysis*. <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/20.500.12413/2989/PP%20InBrief%2013%20QDA%20FINAL2.pdf?sequence=4>, 24.04.20 tarihinde indirilmiştir.
- Üniversitelerarası Kurul Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi. (2012). http://www.uak.gov.tr/yonetmelikler/YayinEtiğiYönergesi_140318.pdf adresinden 01.05.20 tarihinde alınmıştır.
- Yapıcıoğlu, A. E. & Kaptan, F. (2018). Sosyobilimsel durum temelli öğretim yaklaşımının argümantasyon becerilerinin gelişimine katkısı: bir karma yöntem araştırması. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(1), 39-61.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yin, R. K. (1994). *Case study research: Design and methods*. Thousand Oaks: Sage.
- Yin, R. K. (2011). *Qualitative research from start to finish*. New York: The Guilford Press.
- Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi. (2016). <http://sosyalbilimler.sdu.edu.tr/assets/uploads/sites/102/files/yok-27022017.pdf> adresinden 01.05.20 tarihinde alınmıştır.